

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo

na lata 2008 - 2011

Europejskie Towarzystwo Ekorozwoju

Adres do korespondencji:

Tel. (061) 846 65 63

ul. Piątkowska 94/3B

0 503 838 397

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo

na lata 2008-2011

Zleceniodawca:

Urząd Gminy Miedzichowo

Wykonawca:

Europejskie Towarzystwo Ekorozwoju

Zespół autorski:

Katarzyna Jauksz

Kamila Kaczmarek

Krzysztof Kmieć

Anna Zbierska

Wydanie drugie poprawione X.2008

Poznań, 2008 r.

SPIS TREŚCI

<u>EUROPEJSKIE TOWARZYSTWO EKOROZWOJU</u>	1
<u>1. WPROWADZENIE</u>	5
<u>1.1. WSTĘP</u>	5
<u>1.2. WYJAŚNIENIE SKRÓTÓW WYKORZYSTANYCH W DOKUMENCIE</u>	5
<u>1.3. UWARUNKOWANIA PRAWNE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</u>	6
<u>1.3. CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</u>	8
<u>2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</u>	9
<u>2.1. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIEDZICHOWO Z OPRACOWANAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM</u>	9
<u>2.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013</u>	9
<u>Narodowa Strategia Rozwoju Kultury określa cele, priorytety oraz sposoby finansowania zadań z obszaru kultury. Działania te mają przyczynić się do rozwoju kultury, a także mają wspomagać społeczno-ekonomiczny rozwój regionów.</u>	9
<u>2.1.2. Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami</u>	12
<u>2.2. RELACJE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIEDZICHOWO Z OPRACOWANAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA</u>	16
<u>2.2.1. Relacje Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo ze Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego</u>	16
<u>2.2.2. Relacje Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego</u>	16
<u>3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</u>	17
<u>3.1. STRATEGIA ROZWOJU GMINY MIEDZICHOWO</u>	17
<u>3.2. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY MIEDZICHOWO</u>	18
<u>3.3. PROGRAM ROZWOJU LOKALNEGO</u>	19
<u>3.4. PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA</u>	19
<u>3.5. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO</u>	20
<u>4. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MIEDZICHOWO</u>	22
<u>4.1. HISTORIA</u>	22
<u>4.2. WALORY PRZYRODNICZE</u>	22
<u>4.3. ZABYTKI NIERUCHOME O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY</u>	23
<u>4.4. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH NIERUCHOMYCH (GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW)</u>	24
<u>5. OPIS ORAZ STAN ZACHOWANIA NAJWAŻNIEJSZYCH ZABYTKÓW GMINY MIEDZICHOWO</u>	26
<u>5.1. OPIS NAJWAŻNIEJSZYCH ZABYTKÓW</u>	26
<u>5.1.1. Kościół w Bolewicach</u>	26
<u>5.1.2. Kościół w Miedzichowie</u>	26
<u>5.2. STAN ZACHOWANIA ZABYTKÓW</u>	27
<u>6. KIERUNKI DZIAŁAŃ ORAZ ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</u>	27
<u>6.1. CELE OPERACYJNE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY MIEDZICHOWO</u>	28
<u>6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków</u>	28
<u>6.1.2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków</u>	28

<u>6.1.3. Uwzględnienie obiektów zabytkowych i obszarów ochrony archeologicznej w gminnych dokumentach planistycznych</u>	29
<u>6.1.4. Nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków..</u>	29
<u>6.1.5. Zagospodarowanie starych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy.....</u>	30
<u>6.1.6. Ułatwienie dostępu do informacji o zabytkach Gminy Miedzichowo oraz wykorzystanie ich w celach turystycznych</u>	30
<u>6.1.7. Edukacja na temat dziedzictwa kulturowego gminy</u>	30
<u>7. MONITORING DZIAŁANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIEDZICHOWO</u>	31
<u>7.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków.....</u>	31
<u>7.2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków</u>	32
<u>7.3. UWZGLĘDNIENIE OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH I OBSZARÓW OCHRONY ARCHEOLOGICZNEJ W GMINNYCH DOKUMENTACH PLANISTYCZNYCH</u>	32
<u>7.4. NAWIĄZANIE WSPÓLPRACY Z WŁAŚCICIELAMI OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW</u>	32
<u>7.5. ZAGOSPODAROWANIE STARYCH CMENTARZY ZNAJDUJĄCYCH SIĘ NA TERENIE GMINY</u>	33
<u>7.6. UŁATWIENIE DOSTĘPU DO INFORMACJI O ZABYTKACH GMINY MIEDZICHOWO ORAZ WYKORZYSTANIE ICH W CELACH TURYSTYCZNYCH</u>	33
<u>7.7. EDUKACJA NA TEMAT DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY</u>	33
<u>7.8. REMONTY, RENOWACJA I KONSERWACJA OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH</u>	34
<u>8. ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</u>	34
<u>9. HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ</u>	39
<u>10. BIBLIOGRAFIA</u>	44
<u>11. WYKAZ TABEL:</u>	44
<u>12. WYKAZ ZAŁĄCZNIKÓW:</u>	45

1. WPROWADZENIE

1.1. Wstęp

Historia regionu oraz jej świadectwa – zabytki, są ważnym elementem rozwoju gminy. Dziedzictwo kulturowe wpływa na integrację lokalnej ludności oraz kształtuje tożsamość regionalną.

Głównym celem stworzenia Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo jest poprawa stanu zachowania gminnego środowiska kulturowego. Środkiem prowadzącym do osiągnięcia wyznaczonych celów jest określenie zadań, których realizacja wpłynie na poprawę stanu zabytków oraz świadomości kulturowej mieszkańców, a także przyczyni się do promocji gminy.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo jest spójny z założeniami przyjętymi w Tezach do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, Strategią Rozwoju Województwa Wielkopolskiego, Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego, a także z dokumentami gminnymi: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo, Strategią Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, Programem Rozwoju Lokalnego oraz Programem Ochrony Środowiska.

1.2. Wyjaśnienie skrótów wykorzystanych w dokumencie

- KOBiDZ - Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków
- jst - jednostka samorządu terytorialnego
- NPK - Narodowe Programy Kultury
- GUS - Główny Urząd Statystyczny
- NFnD - Narodowy Fundusz na Rzecz Dziedzictwa
- MPZP - Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego
- PPK - Pszczewski Park Krajobrazowy
- EFRR - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
- PGL Lasy Państwowe - Państwowe Gospodarstwo Leśne „Lasy Państwowe”
- ISBN - (z ang. *International Standard Book Number*) Międzynarodowy Standardowy Numer Książki

- ISSN - (z ang. *International Standard Serial Number*) Międzynarodowy Standardowy Numer Wydawnictwa Ciągłego
- UG - Urząd Gminy
- AZP - Archeologiczne Zdjęcie Polski
- WUOZP - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu
- WWKZ - Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

1. 3. Uwarunkowania prawne gminnego programu opieki nad zabytkami

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2001 nr 142 poz. 1 591)*

Art. 7.

1. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy.

W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

- *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1 568)*

Art. 3.

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Art. 4.

Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy

Art. 22. 4.

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków.

Art. 73.

Osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna, będąca właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadająca taki zabytek w trwałym zarządzie, może ubiegać się o udzielenie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74.

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez:

- 1) ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa "Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego";
- 2) wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

Art. 83.

Na zasadach określonych w przepisach o Komitecie Badań Naukowych, Przewodniczący Komitetu Badań Naukowych może przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach.

Art. 85. 1.

W krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji.

Art. 87. 1.

Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

1. 3. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Celem opracowania jest poprawa stanu zachowania cennych kulturowo obiektów na terenie gminy Miedzichowo. Szczegółowe cele opracowania zawarte zostały w pkt. 2 Art. 87. Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1 568). Należą do nich:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych w planowaniu przestrzennym gminy;

2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1. Relacje Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo z opracowaniami wykonanymi na poziomie krajowym

2.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury określa cele, priorytety oraz sposoby finansowania zadań z obszaru kultury. Działania te mają przyczynić się do rozwoju kultury a także mają wspomagać społeczno-ekonomiczny rozwój regionów.

Strategicznymi obszarami w okresie programowania 2004–2013 są:

- Promocja czytelnictwa i wsparcie sektora książek i wydawnictw,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie ochrona i rewaloryzacja zabytków.
- Rozwój szkolnictwa artystycznego, w tym rozbudowa i modernizacja infrastruktury oraz unowocześnianie programów edukacji artystycznej i dostosowanie ich do rynku pracy,
- Wzmocnienie efektywności działania i roli instytucji artystycznych w kreowaniu sfery kultury, w tym i promocji polskiej twórczości artystycznej,

- Stworzenie systemu wspierania współczesnej twórczości artystycznej, stworzenie instytucji zajmujących się jej dokumentowaniem, gromadzeniem i udostępnianiem.

Jednym z instrumentów wdrażania Narodowej Strategii Rozwoju Kultury są Narodowe Programy Kultury (NPK). Zawierają one chronologiczny tok działań koniecznych do wykonania w ramach realizacji strategii tak, aby osiągnąć założone cele w obliczu przyjętej wcześniej misji.

Narodowy Program Kultury „OCHRONA ZABYTEKÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO”

Ma on na celu poprawę stanu i dostępności zabytków poprzez:

- Tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- Kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne,
- Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- Tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- Promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą,
- Wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków,
- Podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego,
- Zabezpieczenie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę

W Programie tym określono dwa priorytety:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne

- Program „Polskie regiony w europejskiej przestrzeni kulturowej”
- Program „Promesa Ministra Kultury”

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

- Podprogram „Absent Patrimonium”

W ramach Narodowej Strategii Rozwoju Kultury oraz NPK zaproponowano nowe rozwiązania systemowe oraz zmiany legislacyjne. Strategia przewiduje także wiele zmian w systemie ochrony dziedzictwa kulturowego, które pośrednio mogą również wpłynąć na gminny system opieki nad zabytkami (ze względu na zmiany kompetencji instytucji na szczeblu wojewódzkim i lokalnym), m. in.:

- Wyłączenie wojewódzkich konserwatorów zabytków i obsługujących ich urzędów z wojewódzkiej administracji zespolonej i podporządkowanie ich generalnemu konserwatorowi zabytków;
- Wprowadzenie obowiązku formułowania szczegółowych wytycznych co do priorytetów w ochronie zabytków oraz szczegółowych zasad adaptacji zabytków na inne niż pierwotne cele, a także mechanizmów odpowiedzialności cywilnej wojewódzkich konserwatorów zabytków za działania niezgodne z prawem oraz powodowanie strat inwestorów (wiązałoby się to m.in. z obowiązkowym ubezpieczeniem konserwatorów od odpowiedzialności cywilnej);
- Decentralizacja decyzji konserwatorskich – oddanie miejskim konserwatorom zabytków kompetencji związanych z gospodarowaniem nieruchomościami zabytkowymi (remonty elewacji, remonty bieżące wewnątrz, ekspozycja reklam), z wyłączeniem inwestycji, które wymagają wydania decyzji o WZ;
- Ustanowienie skutecznych zasad interwencyjnych robót zabezpieczających w obiektach zabytkowych, podejmowanych z inicjatywy wojewódzkich konserwatorów zabytków lub KOBiDZ, oraz zasad obciążania kosztami tych robót właścicieli, wraz ze wskazaniem sposobów egzekucji należności (np. podobnych jak w przypadku kredytów bankowych);
- Zasilenie sfery ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez pozyskanie dodatkowych środków. W tym celu proponuje się rozważenie implementacji istniejących w tej materii rozwiązań europejskich, bądź wypracowanie nowych. Jednym z takich rozwiązań może być np. ustanowienie państwowego funduszu celowego (Narodowy Fundusz na Rzecz Dziedzictwa), tworzonego ze środków finansowych przekazywanych przez inwestorów budowlanych w wysokości 0,5% kosztów

inwestycji budowlanych (z wyłączeniem budownictwa mieszkaniowego). Rozwiązanie takie funkcjonuje w Szwajcarii. Szacuje się, iż na rzecz funduszu mogłoby być przekazane ponad 200 mln rocznie¹. Narodowy Fundusz na Rzecz Dziedzictwa mógłby być współzarządzany przez jst. Alternatywnie do tego rozwiązania proponuje się rozważenie, poprzedzone debatą publiczną, nałożenia na inwestora obowiązku przeznaczania co najmniej 1% kosztów inwestycji budowlanych (za wyjątkiem inwestycji mieszkaniowych) na dekorację budynków i upiększanie otoczenia oraz zakup dzieł sztuki współczesnej do wnętrza budynków. Taki instrument wspomagałby realizację Narodowego Programu Kultury „Znaki Czasu”. Rozwiązanie takie jest stosowane np. we Francji.

2.1.2. Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z Art. 84. Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1 568) z dnia 23 lipca 2003 r., Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego odpowiedzialny jest za przygotowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami. Będący w przygotowaniu Program określi cele, kierunki działań i zadania, które powinny być realizowane przez organy i jednostki administracji publicznej, w tym również gminnej, w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem krajowego programu jest poprawa stanu zabytków w Polsce poprzez wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego w poszczególnych gminach. Założenia Programu określą także regulacje działań w sferze ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich.

- Zasady *primum non nocere*,
- Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- Zasady, zgodnie, z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,

¹ Nakłady na budynki i budowle w 1999 r. wyniosły 63 511,1 mln zł (rocznik statystyczny GUS 2000 r.), w tym samym roku wydatki budżetu państwa na kulturę wyniosły 618,3 mln zł. Wprowadzony do prawa budowlanego zapis o obowiązku przeznaczania przez inwestorów 0,5% kosztów inwestycji budowlanych na cele NFnD. Po pomniejszeniu tej wartości o nakłady remontowe, budownictwo mieszkaniowe i prace przy obiektach zabytkowych, uzyskano by ok. 200 mln zł.

- Zasady odwracalności metod i materiałów,
- Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wyżej wymienione zasady dotyczą konserwatorów – pracowników urzędów gminnych, profesjonalnych konserwatorów – restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów-architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

W Tezach do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami zostały określone następujące cele:

1. Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych,
- Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
- Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami,
- Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami,
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2. Działania o charakterze systemowym

- Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage).
 - ✓ Stworzenie warunków pełnoprawnego partnerstwa Polski w strukturach jednostek unijnych wyspecjalizowanych w ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.
- Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce.
 - ✓ Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania,
 - ✓ Wypracowanie metod zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym w szczególności obiektami z listy światowego dziedzictwa UNESCO i pomnikami historii oraz parkami kulturowymi,
 - ✓ Wypracowanie systemu stałego podnoszenia jakości prac prowadzonych w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

3. System finansowania

- Stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania zasilanego środkami pochodzącymi nie tylko z budżetu, lecz także z odpisów podatkowych, podatków płaconych przez użytkowników obiektów zabytkowych, w tym z usług turystycznych, z kar za niszczenie i nieprawidłowe użytkowanie zabytków i z innych źródeł.

4. Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania

- Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych,
- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa,
- Wytworzenie mechanizmów wiążących naukę z praktyką. Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach

zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5. Kształcenie i edukacja

- Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie pełnego kształcenia akademickiego w specjalnościach, w których ono dotychczas nie istnieje. Weryfikacja wszystkich dotychczas (drogą pozaakademicką) nabytych uprawnień poprzez stworzenie systemu akredytacji i uznawalności wykształcenia. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków,
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6. Współpraca międzynarodowa

- Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie,
- Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości, w szczególności „Europy – wspólnego dziedzictwa kultury”, w którym wyzwaniem stanowią „obszary dwu- lub wielokulturowe”. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Aby powyższe cele zostały spełnione konieczne jest wzmocnienie ochrony i opieki nad zabytkami, stanowiącymi istotną część dziedzictwa kulturowego, w każdej gminie oraz przełożenie powyższych celów na praktyczne zadania w Gminnym Planie Opieki nad Zabytkami.

2.2. Relacje Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.2.1. Relacje Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo ze Strategią Rozwoju Województwa Wielkopolskiego

W myśl Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego „dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski pełni kilka funkcji. Jest ono czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, gdyż może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych. Szczególnie ważnym elementem tego dziedzictwa jest wielkopolska kultura przedsiębiorczości”. Jeden z celów operacyjnych został całkowicie poświęcony tematyce wzrostu znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Cel *Wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego* realizowany będzie przede wszystkim poprzez:

- Inwestycje w instytucje kultury,
- Ochronę dorobku kulturowego,
- Wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,
- Promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

2.2.2. Relacje Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Jednym z kierunków zagospodarowania przestrzennego w Wielkopolsce jest wskazanie obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych i kulturowych, które należy chronić przed degradacją. Najważniejsze zadania dotyczące kształtowania przestrzeni kulturowej określone w Planie Zagospodarowania Przestrzennego dla województwa wielkopolskiego to:

- Wyodrębnienie w województwie obszarów kulturotwórczych, tzn. obszarów o wysokich walorach środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- Rewaloryzacja ośrodków o dużym znaczeniu kulturowym i historycznym,
- Wyprowadzenie ruchu tranzytowego poza zabytkowe układy urbanistyczne,
- Ochrona miejsc szczególnie cennych dla kultury narodowej związanych z początkami państwowości i chrześcijaństwa,

- Ochrona i zagospodarowanie pod kątem turystycznego wykorzystania miejsc dokumentujących sztukę romańską,
- Promowanie dzieł o najwyższym znaczeniu artystycznym generujących turystykę ponadlokalną,
- Dostosowanie zainwestowania terenu do obsługi miejsc kultu religijnego
Odpowiednie zagospodarowanie krajobrazu kulturowego umożliwi podniesienie rangi obiektów i obszarów.

3. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

3.1. Strategia Rozwoju Gminy Miedzichowo

W Strategii Rozwoju Gminy Miedzichowo, w analizie SWOT, uznano za silne strony gminy:

- Występowanie licznych obiektów dziedzictwa kulturowego,
- Świadectwa dawnej wielokulturowości regionu.

Wyszczególnione w Strategii słabe strony powinny nakreślić kierunek działań zmierzających do poprawy stanu zabytków w gminie, zaliczono do nich:

- Małą dostępność do informacji o atrakcjach regionu (brak ulotek, pocztówek, map promujących gminę, punktów informacji turystycznej),
- Słabe oznakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie zarówno w terenie jak i na mapach gminy,
- Zaniebane stare cmentarze - stan wymagający nakładów pracy i pieniędzy,

Wyżej wymienione mocne i słabe strony posłużyły do wyznaczenia zadań mających na celu poprawę obecnego stanu dziedzictwa kulturowego gminy Miedzichowo.

Najważniejszym obszarem strategicznym odnoszącym się do dziedzictwa kulturowego jest: *Rozwój rekreacji turystyki i usług*. W obszarze tym jednym z celów operacyjnych rozwoju gminy Miedzichowo (zawartym w celu strategicznym: *Zwiększenie atrakcyjności rekreacyjnej i turystycznej gminy*) jest *Kultywowanie tradycji wiejskich i regionalnych*.

Określa on następujące zadania:

- Podnoszenie poziomu wiedzy społeczności lokalnej (przede wszystkim młodzieży) o przeszłości regionu i jego walorach poprzez organizację konkursów wiedzy o gminie,

- Seria wykładów w szkołach na temat „Moja gmina-moja mała Ojczyzna”,
- Uatrakcyjnienie i promocja poza gminą lokalnych imprez oraz społecznych organizacji,
- Porozumienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w sprawie pozyskania funduszy na renowację wybranych obiektów zabudowy olenderskiej,
- Złożenie wniosku do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o aktualizację inwentaryzacji zabytkowych obiektów w gminie,
- Aktywizacja społecznych służb w akcji porządkowania starych cmentarzy i innych obiektów kultury materialnej.

Zagadnienia związane z ochroną i opieką nad zabytkami pojawiają się także w obszarze strategicznym: *Rozbudowa bazy infrastrukturalnej i energetycznej*, a dokładniej w celu strategicznym: *Racjonalna gospodarka przestrzenna*. Określony cel operacyjny: *Nowelizacja MPZP* obejmuje zadanie – *Określenie stylu architektury w MPZP z wykorzystaniem wzorców zabudowy lokalnej*. Jego realizacja przyczyni się do wzrostu estetyki zabudowy i wkomponowaniem jej w krajobrazowy i kulturowy charakter regionu. Zadanie to ma być zrealizowane w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

3.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo (Uchwała Rady Gminy Miedzichowo Nr XXXIII/173/98 z dnia 16 czerwca 1998 r. ze zm.)

W „Studium...” stwierdzono, iż jedno z głównych uwarunkowań rzutujących na zagospodarowanie przestrzenne gminy Miedzichowo związane jest z wartością środowiska kulturowego, a przede wszystkim z zabytkami architektury i archeologii. Utrzymanie tożsamości kulturowej gminy jest jednym z celów zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo.

Kwestia ochrony dziedzictwa kulturowego została także poruszona w rozdziale *Kierunki kształtowania środowiska*, gdzie określono, iż polityka w tym zakresie prowadzona przez władze samorządowe, będzie uwzględniać:

- strefy ochrony konserwatorskiej,
- strefy ochrony archeologicznej,
- działania zmierzające do estetyzacji obiektów budowlanych podlegających ochronie.

Innych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa archeologicznego nie zamieszczono.

3.3. Program Rozwoju Lokalnego

W Programie Rozwoju Lokalnego, wśród 17 zaplanowanych zadań inwestycyjnych na lata 2006-2013, nie poruszono tematu poprawy stanu dziedzictwa kulturowego.

Szczególną uwagę na ochronę zabytków, w tym także stanowisk archeologicznych, należy zwrócić przy realizacji przedsięwzięcia dotyczącego budowy wodociągu w Jabłonce Starej, budowy kanalizacji sanitarnej w Miedzichowie, Grudnej i Bolewicku oraz budowy dróg gminnych. Wymagają one zaplanowania rozwiązań zapobiegających powstawaniu zagrożeń dla zabytków oraz gwarantujących ich ochronę, szczególnie w rejonie Jabłonki Starej. Nawet prawidłowe przeprowadzenie prac ziemnych prowadzone w obszarze stanowiska archeologicznego prowadzi do jego zniszczenia, dlatego tak ważna jest ochrona stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych. W celu ochrony stanowisk archeologicznych bardzo istotne są zapisy w MPZP, decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego a także wynikające z opinii i decyzji WKZ. Ponadto należy uwzględnić ochronę krajobrazu kulturowego przy lokalizacji planowanej wieży nadawczej umożliwiającej dostęp do szerokopasmowego Internetu wszystkim mieszkańcom gminy.

3.4. Program Ochrony Środowiska

W Programie Ochrony Środowiska Gminy Miedzichowo zwrócono uwagę, że na walory krajobrazowe gminy składają się zarówno elementy przyrodnicze jak również obiekty zabytkowe tworzone przez człowieka. Do głównych obiektów zabytkowych gminy zaliczono: Młynarzówkę w m. Miedzichowo, Leśniczówkę w m. Królewiec – Grodzisko, Pastorówkę przy Kościele w m. Miedzichowo oraz Kościoły w Miedzichowie i Bolewicach. Wśród walorów przyrodniczych gminy najistotniejszą rolę odgrywają: Pszczewski Park Krajobrazowy wraz z otuliną, rezerwat „Jezioro Wielkie” (na granicy gminy), pomniki przyrody, użytki ekologiczne, Zespół Przyrodniczo Krajobrazowy „Glińskie Góry” oraz liczne rośliny i zwierzęta objęte ochroną prawną.

W obszarze strategicznym *Walory przyrodnicze i kulturowe środowiska gminy Miedzichowo* zostały wyznaczone następujące zadania dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego gminy:

- Publikacja folderu promującego walory przyrodniczo-kulturowe gminy w języku angielskim i niemieckim;

- Ochrona cennych obiektów przyrodniczych i kulturowych (PPK, obszary jezior, stare cmentarze, grodziska) przed presją turystyczną poprzez skanalizowanie ruchu turystycznego;
- Wyznaczenie społecznych służb porządkujących stare cmentarze i inne zapomniane obiekty kultury materialnej (proponycja rozwiązania tej kwestii w ramach wspólnot parafialnych; aktywizacja bezrobotnych);
- Porozumienie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w sprawie pozyskania funduszy na renowację obiektów zabudowy olenderskiej.

3.5. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Tabela 1. Wykaz MPZP gminy Miedzichowo

Lp.	Nazwa MPZP	Uchwała Rady Gminy	Uwagi n/t ochrony dziedzictwa kulturowego
1	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Pąchy	Uchwała nr IV/23/2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 20.03.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Szklarka Trzcielska	Uchwała nr IV/24/2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 20.03.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
3	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Silna Nowa	Uchwała nr IV/25/2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 20.03.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy	Uchwała nr IV/26/2007 Rady Gminy Miedzichowo	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został

Lp.	Nazwa MPZP	Uchwała Rady Gminy	Uwagi n/t ochrony dziedzictwa kulturowego
	Miedzichowo – wieś Jablonka Stara	z dnia 20.03.2007 r.	rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
5	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Jablonka Stara	Uchwała Nr VII /50 /2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27.09.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
6	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Pąchy	Uchwała Nr VII/51/2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27.09.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
7	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Silna Nowa	Uchwała Nr VII/52/2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27.09.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
8	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Miedzichowo – wieś Szklarka Trzcielska	Uchwała Nr VII/53/2007 Rady Gminy Miedzichowo z dnia 27.09.2007 r.	§ 11. Ustala się następujące zasady ochrony środowiska, przyrody, krajobrazu oraz środowiska kulturowego. Pkt. 9. Teren objęty opracowaniem planu został rozpoznany archeologicznie. Istnieją tu zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, będące pod opieką konserwatorską. W związku z faktem, że stanowiska archeologiczne nie są dokładnie sprecyzowane powierzchniowo, wszelkie prace ziemne należy prowadzić po uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UG Miedzichowo

4. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY MIEDZICHOWO

4.1. Historia

W regionie gminy Miedzichowo dominują obszary leśne (71% obszaru gminy) i to właśnie z nimi związana jest historia tych ziem. Pierwsze wzmianki o terenach należących do gminy Miedzichowo sięgają już XIII wieku. Pochodzą one z dokumentów zakonu Cystersów z Paradyża, którzy to podjęli trud kolonizacji terenów gminy. Dawnej oprócz wyrębu lasów popularne było także hutnictwo żelaza i miedzi. Na terenie gminy liczne były młyny, pierwszy powstał już w XIV wieku, a w kolejnych stuleciach (XVIII-XIX) zbudowano ich w sumie 11. Młyny umożliwiały funkcjonowanie innych warsztatów m.in. kuźni, papierni, tartaków.

Od XVIII wieku powstawały tu liczne wsie olenderskie tworzone przez uchodźców z Holandii, którzy osadzali się na ziemiach polskich. Trudnili się oni głównie karczowaniem lasów. Do dziś zachowała się zabudowa wsi, które usytuowane były głównie na śródleśnych łąkach. Gospodarstwa znajdują się często w znacznej odległości od siebie, tworząc luźną strukturę miejscowości.

Gmina Miedzichowo historycznie związana jest z Wielkopolską. Pod koniec XVIII wieku, kiedy miał miejsce II rozbiór Polski, obszar ten znalazł się w granicach Prus Południowych. W roku 1807 obszar gminy znalazł się w granicach Księstwa Warszawskiego. Po Traktacie Wiedeńskim, który miał miejsce w roku 1815 ziemie te weszły w skład powiatu bukowskiego i międzyrzeckiego. Jednak pod koniec wieku XIX podzielono powiat bukowski na dwa mniejsze: grodziski i nowotomyski. Teren wokół Miedzichowa wszedł w skład tego drugiego. Na skutek Traktatu Wersalskiego w 1920 roku gmina Miedzichowo znalazła się w obrębie powiatu nowotomyskiego, czyli w granicach Polski. Po II wojnie światowej gmina nadal znajdowała się na terenie powiatu nowotomyskiego. W 1975 roku jej obszar wchodził w skład województwa gorzowskiego, jednak po reformie administracyjnej z 1999 roku gmina Miedzichowo stała się częścią województwa wielkopolskiego.

4.2. Walory przyrodnicze

Na walory krajobrazowe gminy Miedzichowo składają się zarówno elementy przyrodnicze jak również obiekty zabytkowe tworzone przez człowieka. Występujące na terenie gminy Miedzichowo różnorodne formy ochrony przyrody zajmują aż 41% powierzchni gminy, stanowiąc jednocześnie dodatkową ochronę dla zlokalizowanych w ich obrębie obiektów zabytkowych. Znajdują się tutaj: Pszczewski Park Krajobrazowy wraz z otuliną, rezerwat „Jezioro Wielkie” (na granicy gminy), Zespół Przyrodniczo Krajobrazowy

„Glińskie Góry”, pomniki przyrody, użytki ekologiczne oraz liczne rośliny i zwierzęta objęte ochroną prawną.

Z punktu widzenia ochrony obiektów zabytkowych najistotniejszą rolę odgrywa Pszczewski Park Krajobrazowy wraz z otuliną zajmujący północno - zachodnią część gminy. Utworzony został Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 25 kwietnia 1986 r. Na terenie gminy Miedzichowo znajduje się jedynie 9% terenu Parku o powierzchni 950,00 ha, jednak obok wartości przyrodniczych i krajobrazowych park charakteryzuje się znacznymi walorami kulturowymi. Występują tu liczne zabytki kultury materialnej w postaci obiektów architektonicznych, cmentarzy i wykopalisk. Szczególnie w otulinie parku (Zał. 6).

Znaczącą formą obszarowej ochrony przyrody obejmującą fragment gminy Miedzichowo jest również Zespół Przyrodniczo - Krajobrazowy „Glińskie Góry”, powołany na mocy Rozporządzenia Nr 52/2001 Wojewody Wielkopolskiego z dnia 28 grudnia 2001 roku w sprawie uznania za zespół przyrodniczo-krajobrazowy "Glińskie Góry". Zajmuje on powierzchnię 1141,30 ha, z czego 319,49 ha leży na terenie gminy Miedzichowo. Utworzono go w celu ochrony ciągu wydm parabolicznych. Praktycznie cała powierzchnia jest pokryta lasami pełniącymi funkcje glebochronne. Nadzór nad Zespołem sprawuje Wojewódzki Konserwator Przyrody.

Ochroną prawną Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody objętych jest również 10 obiektów uznanych za pomniki przyrody. Są to przede wszystkim pojedyncze drzewa lub skupiska drzew, których wykaz i lokalizację zamieszczono w Programie Ochrony Środowiska gminy Miedzichowo. Dodatkowo Uchwałą Rady Gminy Miedzichowo za pomniki przyrody uznano kolejnych 28 obiektów zlokalizowanych na terenie całej gminy.

4.3. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy

Do rejestru zabytków z terenu gminy Miedzichowo zostało wpisanych 6 obiektów (Załącznik nr 1 i 2). Znajdują się one w dwóch największych miejscowościach gminy: Bolewicach i Miedzichowie oraz 1 obiekt w lesie w Leśniczówce Królewiec. Są to:

- Bolewice
 - Kościół p. w. Chrystusa Króla, 1936 rok, nr rej.: 380 z 27.02.1992.
- Miedzichowo
 - Kościół ewangelicki, obecnie rzymsko-katolicki p. w. Św. Stanisława Biskupa, 1907 rok, nr rej.: 385 z 23.03.1992;
 - Pastorówka, obecnie plebania, nr rej.: 386 z 23.03.1992;

- Młynarzówka (nr 44) obecnie ul. Zbąszyńska 2, szach., poł. XIX, nr rej.: 339 z 31.12.1990². (obiekt ten wpisany był już do rejestru zabytków jako Dom nr 40, szach., XVIII/XIX, nr rej.: 934/A z 25.02.1970).
- Królewiec
stanowisko archeologiczne – grodzisko łużyckie, ponownie zasiedlone we wczesnym średniowieczu, nr rej.: 303/80 z 30.05.1980r.

W 2003 roku z rejestru zabytków został skreślony wiatrak koźlak z 1802 roku, zniszczony podczas pożaru w 1984 roku, który znajdował się we wsi Bolewice.

4.4. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości (gminna ewidencja zabytków)

Ewidencja zabytków gminy Miedzichowo (Załącznik nr 3 i 4) zawiera 263 obiekty. Najliczniejszą grupę wpisaną do gminnej ewidencji zabytków stanowi zabudowa mieszkalna. Poza tym zostały ujęte:

- Obiekty użyteczności publicznej (szkoły, budynki administracji publicznej, leśniczówki i gajówki, karczmy i zajazdy),
- Obiekty przemysłowe i gospodarcze (dworce kolejowe z zespołami bud., spichrze, magazyny, stodoły, młyny, kuźnie),
- Zespoły folwarczne,
- Budownictwo wiejskie (stodoły, obory, chlewnie, stajnie i inne).

Wyszczególnienie zabytków wpisanych do ewidencji zostało ujęte w tabeli nr 2 sporządzonej na podstawie „Raportu o stanie zabytków w gminie Miedzichowo”. Niektóre z wymienionych obiektów mogą obecnie pełnić inne funkcje.

² Ten sam obiekt wpisany powtórnie do rejestru zabytków

Tabela 2 Zasoby zabytków w gminie Miedzichowo

Typ obiektu	Murowany	Drewniany	Wpisany do rejestru	Uwzględnione w ewidencji	Nieuwzględnione w ewidencji
UKŁAD RURALISTYCZNY	-	-	-	-	1
ZABUDOWA MIESZKALNA	161	63	2	-	-
OBIEKTY SAKRALNE	2	-	2	-	-
Kościóły XIX-1945r.	2	-	2	-	-
OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ	12	-	-	-	-
Budynki adm. pub., sądy, banki, poczty.	1	-	-	-	-
Szkoły, budynki dawnych szkół	18	-	-	-	-
Leśniczówki i gajówki	1	-	-	-	-
Karczmy i zajazdy	1	-	-	-	-
OBIEKTY PRZEMYSŁOWE I GOSPODARCZE		-	-	-	-
Dworce kolejowe z zespołami bud.	3	-	-	-	-
Spichrze, magazyny, stodoły	1	-	-	-	-
Młyny	4	-	-	-	-
Kuźnie	1	-	-	-	-
ZESPOŁY FOLWARCZNE	1	-	-	-	-
Stodoły	1	-	-	-	-
Spichrze	1	-	-	-	-
Obory	1	-	-	-	-
BUDOWNICTWO WIEJSKIE (w zagrodach)	-	-	-	-	-
Stodoły	10	48	-	-	-
Obory	53	4	-	-	-
Chlewnie	2	1	-	-	-
Stajnie		1	-	-	-
Inne	13	7	-	-	-
PARKI	-	-	-	1	-
CMENTARZE	-	-	-	28	-
Rzymsko-katolickie	-	-	-	4	-
Ewangelickie	-	-	-	23	-
Inne	-	-	-	1	-
STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	-	-	-	-	-
Grodziska	-	-	1	1	-
Osady	-	-	-	337	-
Cmentarzyska	-	-	-	19	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Raportu o stanie zabytków w gminie Miedzichowo (2004)

Charakterystyka 28 cmentarzy położonych na terenie gminy Miedzichowo, a nie ujętych w gminnej ewidencji zabytków, znajduje się w załączniku nr 5.

4.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Miedzichowo znajdują się 2 grodziska, 337 osad oraz 19 cmentarzysk. Z wyżej wymienionych zabytków tylko jedno – grodzisko położone w lesie w Królewcu, zostało wpisane do rejestru zabytków. Jego stan zachowania wg „Raportu o stanie zabytków w gminie Miedzichowo”(2004) został określony na dobry. Stwierdzono również, że nie zagraża mu działalność gospodarcza człowieka. Pewnym zagrożeniem mogą być nielegalne poszukiwania z wykrywaczami metalu, stąd proponowana jest coroczna inspekcja terenowa na tym stanowisku.

Szczególnie interesujące ze względu na usytuowanie i zachowany materiał są również grodziska wczesnośredniowieczne w Jabłonce Starej oraz Hamrzycku, osada kultury łużyckiej w Zachodzku i Jabłonce Starej oraz osady kultury wielbarskiej z okresu wpływu rzymskich w Miedzichowie i Zachodzku. Ze względu na ich wartość poznawczą problematyki osadnictwa pradziejowego proponowane są do wpisania do rejestru zabytków. Konieczne jest jednak przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji oraz wykonanie badań weryfikacyjno-sondażowych na tych obiektach.

5. OPIS ORAZ STAN ZACHOWANIA NAJWAŻNIEJSZYCH ZABYTKÓW GMINY MIEDZICHOWO

5.1. Opis najważniejszych zabytków

5.1.1. Kościół w Bolewicach

W roku 1933 rozpoczęła się budowa kościoła w Bolewicach. Autorem projektu był Marian Andrzejewski. Kościół wzniesli społecznie mieszkańcy wsi, wykorzystując do budowy materiały pozyskane z rozbiórki gorzelni. W 1936 roku kościół został poświęcony przez Prymasa Polski ks. kard. Augusta Hlonda. Zgodnie z „Raportem o stanie zabytków w gminie Miedzichowo” stan zachowania tego obiektu oceniany jest na dobry, jednak należy przewidzieć renowację elewacji kościoła parafialnego w Bolewicach.

5.1.2. Kościół w Miedzichowie

Świątynia została zbudowana w roku 1906 jako kościół protestancki (ewangelicko-augsburski). Do 1945 roku znajdował się pod władaniem Niemców. Po wojnie przeniosła się do niego powstała w 1927 roku parafia rzymsko-katolicka, która wcześniej miała swoją siedzibę w kościele, który został zburzony przez Niemców. W nawie bocznej kościoła znajduje się obraz Matki Boskiej Częstochowskiej przywieziony przez pierwszego

proboszcza ks. St. Tischera z obozu w Dachau. Stan zachowania zespołu sakralnego w Miedzichowie jest dostateczny.

5.2. Stan zachowania zabytków

Tabela 3 Stan zachowania zabytków Gminy Miedzichowo

Miejscowość	Obiekt	Stan Zachowania
Bolewice	Kościół parafialny	4
Miedzichowo	Kościół parafialny	4
	Pastorówka (plebania)	3
	Młynarzówka	3
Królewiec	grodzisko łużyckie, ponownie zasiedlone we wczesnym średniowieczu	4

Źródło: Raport o stanie zabytków w gminie Miedzichowo (2004)

Legenda

1. Bardzo zły
2. Zły
3. Dostateczny
4. Dobry
5. Bardzo Dobry

6. KIERUNKI DZIAŁAŃ ORAZ ZADANIA SŁUŻĄCE REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przeprowadzona wizja terenowa pokazuje, że część obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków uległo zniszczeniu lub zostało przebudowanych, tracąc w ten sposób posiadaną wartość.

Wiele obiektów może być wykorzystywana w celach turystycznych. Charakterystyczna zabudowa oraz piękna okolica mogą przyciągnąć turystów. Stwarza to dogodne warunki do rozwoju m. in. agroturystyki. Należy przedsięwziąć jednak odpowiednie działania w celu ich renowacji i nadania im walorów turystycznych.

Kierunki działań zostały określone w celach operacyjnych. Mają one służyć poprawie aktualnego stanu zabytków na terenie gminy Miedzichowo. Zaproponowane zadania są zgodne z założeniami programów szczebla krajowego, wojewódzkiego i lokalnego.

6.1. Cele operacyjne i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Miedzichowo

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

- 6.1.1.1. Wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych.
- 6.1.1.2. Sporządzenie elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków.
- 6.1.1.3. Uzupełnienie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP

6.1.2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków

- 6.1.2.1. Rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów,
- 6.1.2.2. Określenie stanu technicznego obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.
- 6.1.2.3. Określenie stosunków własnościowych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków,
- 6.1.2.4. Wspieranie działań WWKZ w celu wpisania do rejestru zabytków stacji kolejowych w Lewiczyнку, Prądówce i Zachodzku oraz zespołu Młyna Wodnego w Miedzichowie,
- 6.1.2.5. Wspieranie działań WWKZ w celu wpisania do rejestru zabytków stanowisk archeologicznych: Zachodzko stan. 3, 6 i 8, Jabłonka Stara stan. 1 i 7, Miedzichowo stan. 3, Hamrzycko stan. 1, na podstawie drugiego etapu badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski³.

³ Zgodnie z Raportem o Stanie Zabytków w gminie Miedzichowo

6.1.3. Uwzględnienie obiektów zabytkowych i obszarów ochrony archeologicznej w gminnych dokumentach planistycznych

- 6.1.3.1. Oznaczenie obiektów zabytkowych i stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedzichowo oraz tworzonych MPZP,
- 6.1.3.2. Przy aktualizacji Studium oraz tworzeniu MPZP, dla obszarów chronionych i stref ochrony stanowisk archeologicznych wprowadzenie zapisu:
„prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref ochrony stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji”,
- 6.1.3.3. Wprowadzenie zapisów dotyczących ochrony zabytków i stanowisk archeologicznych w decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach o lokalizacji inwestycji celu publicznego, zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. historycznej zabudowy miast, układów ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków
- 6.1.3.4. Zachowanie stylu architektury w MPZP z wykorzystaniem wzorców zabudowy lokalnej, w celu zachowania estetyki zabudowy i wkomponowania jej w krajobrazowy i kulturowy charakter regionu,
- 6.1.3.5. Uwzględnianie w planach, studiach i strategiach ochrony zabytków podczas realizacji różnego rodzaju inwestycji związanych z aktywizacją gospodarczą regionu.

6.1.4. Nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

- 6.1.4.1. Poinformowanie właścicieli, iż obiekt znajdujący się w ich posiadaniu jest wpisany do gminnej ewidencji zabytków,
- 6.1.4.2. Rozpowszechnienie wśród właścicieli zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej,
- 6.1.4.3. Zbieranie informacji, co 2 lata, od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków na temat przeprowadzonych remontów (wymiana dachu, okien; remont

elewacji – malowanie, tynkowanie, ocieplenie; rozbudowa lub rozbiórka budynków i itp.),

6.1.4.4. Informowanie właścicieli o możliwości uzyskania dofinansowania na prace związane z renowacją zabytków oraz pomoc w tworzeniu wniosków o pozyskanie funduszy.

6.1.5. Zagospodarowanie starych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy

6.1.5.1. Zlokalizowanie i inwentaryzacja (przy współpracy Nadleśnictwa Bolewice i Nadleśnictwa Trzciel) cmentarzy znajdujących się na terenie gminy, określenie ich wartości kulturowej,

6.1.5.2. Zaangażowanie mieszkańców i służb społecznych w porządkowanie starych cmentarzy na terenie gminy

6.1.5.3. Podjęcie działań w celu wpisania najcenniejszych cmentarzy do rejestru zabytków bądź gminnej ewidencji zabytków,

6.1.6. Ułatwienie dostępu do informacji o zabytkach Gminy Miedzichowo oraz wykorzystanie ich w celach turystycznych

6.1.6.1. Udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz Programu opieki nad zabytkami gminy Miedzichowo na stronie internetowej Urzędu Gminy Miedzichowo,

6.1.6.2. Zlecenie wykonania tablic informacyjnych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków,

6.1.6.3. Sporządzenie informacji o ciekawszych obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków np. w formie interaktywnej ścieżki po zabudowie olenderskiej, zabytkach wpisanych do rejestru i ewidencji itp. oraz zamieszczenie jej na stronie internetowej Urzędu Gminy Miedzichowo,

6.1.6.4. Wytyczenie ścieżki dydaktycznej „Zabytki Naszej Gminy”,

6.1.6.5. Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych.

6.1.7. Edukacja na temat dziedzictwa kulturowego gminy

6.1.7.1. W ramach ścieżki regionalnej w szkołach zorganizowanie zajęć terenowych „Zabytki Naszej Gminy”,

6.1.7.2. Podnoszenie poziomu wiedzy społeczności lokalnej (przede wszystkim młodzieży) o przeszłości regionu i jego walorach poprzez organizację konkursów wiedzy o gminie⁴,

6.1.7.2. Seria wykładów w szkołach na temat „Moja gmina – moja mała Ojczyzna”⁵.

6.1.8. Remonty, renowacja i konserwacja obiektów zabytkowych

6.1.8.1. Remonty obiektów zabytkowych o potencjalnej możliwości wykorzystania turystycznego m. in. Obiekty zabudowy olenderskiej,

6.1.8.2. Renowacja obiektów proponowanych do rejestru zabytków m. in. stacje kolejowe w Lewiczynku, Prądówce i Zachodzku oraz zespołu Młyna Wodnego w Miedzichowie,

6.1.8.3. Konserwacja obiektów zabytków sakralnych oraz zabezpieczenie przed włamaniami i kradzieżami elementów wyposażenia (założenie instalacji przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej).

7. MONITORING DZIAŁANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY MIEDZICHOWO

Zgodnie z Art. 87. Ust.5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy Miedzichowo zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z gminnego planu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach Program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez Radę Gminy.

Dla każdego celu operacyjnego wyznaczano wskaźniki, które są miernikami realizacji zadań. Monitoring wybranych wskaźników służy do oceny wyników działań podjętych zgodnie z założeniami Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Miedzichowo.

7.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

- Ilość wykonanych kart ewidencji stanowisk archeologicznych,
- Sporządzenie elektronicznej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych,

⁴ Kontynuacja zadania określonego w Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego gminy Miedzichowo

⁵ Kontynuacja zadania określonego w Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego gminy Miedzichowo

- Ilość zweryfikowanych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych.

7.2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków

- Ilość zinwentaryzowanych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków,
- Ilość wprowadzonych zmian do gminnej ewidencji zabytków,
- Procent obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, dla których został określony stan techniczny,
- Procent obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, dla których zostały określone stosunki własnościowe,
- Złożone wnioski dla wymienionych obiektów,
- Fakt wpisania zabytków ruchomych do ewidencji i rejestru zabytków,
- Złożone wnioski dla wymienionych obiektów.

7.3. Uwzględnienie obiektów zabytkowych i obszarów ochrony archeologicznej w gminnych dokumentach planistycznych

- Potwierdzenie faktu oznaczenia stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedzichowo oraz tworzonych MPZP,
- Wprowadzenie zapisu: wskazanego w zadaniu przy aktualizacji Studium oraz tworzeniu MPZP, dla obszarów chronionych i stref ochrony stanowisk archeologicznych,
- Zachowanie stylu architektury w MPZP z wykorzystaniem wzorców zabudowy lokalnej,
- Treść zapisów zawartych w dokumentach planistycznych.

7.4. Nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków

- Procent właścicieli, którzy zostali powiadomieni o tym, iż są w posiadaniu obiektów wpisanych do ewidencji zabytków,

- Potwierdzenie faktu o udostępnieniu mieszkańcom gminy Miedzichowo informacji na temat zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej,
- Potwierdzenie faktu o poinformowaniu właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków o obowiązku składania informacji dotyczących przeprowadzonych remontów,
- Procent właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, którzy złożyli do Urzędu Gminy informację o przeprowadzonych remontach,
- Potwierdzenie faktu poinformowania o możliwościach dofinansowania na prace związane z renowacją zabytków.

7.5. Zagospodarowanie starych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy

- Liczba zinwentaryzowanych cmentarzy,
- Liczba godzin poświęcona na porządkowanie starych cmentarzy,
- Określenie ilości osób, które zostały zaangażowane w prace porządkowe cmentarzy,
- Ilość cmentarzy, które zostały wpisane do rejestru bądź ewidencji zabytków.

7.6. Ułatwienie dostępu do informacji o zabytkach Gminy Miedzichowo oraz wykorzystanie ich w celach turystycznych

- Potwierdzenie faktu umieszczenia gminnej ewidencji zabytków na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Gminy Miedzichowo,
- Wykonanie tablic informacyjnych,
- Informacja wskazana w zadaniu zamieszczona na stronie internetowej gminy Miedzichowo,
- Wytyczenie ścieżki,
- Ilość tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych uwzględniających obiekty zabytkowe gminy.

7.7. Edukacja na temat dziedzictwa kulturowego gminy

- Sprawozdanie z realizacji zajęć terenowych przeprowadzonych w ramach ścieżki regionalnej w szkołach,

- Ocena ilości i efektów konkursów wiedzy o gminie,
- Potwierdzenie faktu przeprowadzenia zajęć w szkołach na temat „Moja gmina – moja mała Ojczyzna”.

7.8. Remonty, renowacja i konserwacja obiektów zabytkowych

- Procent wyremontowanych obiektów,
- Procent obiektów poddanych renowacji,
- Ilość założonych instalacji antywłamaniowych i przeciwpożarowych.

8. ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa rozdział 7 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego EFRR (European Regional Development Fund – ERDF) został powołany w 1975 roku jako reakcja na coraz głębsze rozbieżności w rozwoju regionów (spowodowane kryzysem gospodarczym i przystąpieniem do UE Wielkiej Brytanii i Irlandii).

Działalność Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego określa Art. 160 Traktatu ustanawiający Wspólnotę Europejską: „Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego ma na celu przyczynianie się do korygowania podstawowych dysproporcji regionalnych we Wspólnocie poprzez udział w rozwoju i dostosowaniu strukturalnym regionów opóźnionych w rozwoju oraz w przekształcaniu upadających regionów przemysłowych”.

Działalność Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego koncentruje się na następujących dziedzinach:

- Inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnego oraz zatrudnienia, jak też działalności średnich i małych przedsiębiorstw,
- Rentownych inwestycji produkcyjnych umożliwiających tworzenie lub utrzymywanie trwałego zatrudnienia,

- Infrastruktury,
- Rozwoju turystyki oraz inwestycji w dziedzinie kultury,
- Ochrony i poprawy stanu środowiska,
- Rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Powyższe informacje pochodzą ze strony internetowej: www.efs.gov.pl

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Program operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”

Celem programu jest ”intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym poprawa stanu zachowania zabytków, wsparcie działalności muzeów oraz rozwój kolekcji muzealnych. Program dotyczy również zabytków polskich i z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju.”

Celami cząstkowymi programu są:

- Ochrona i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- Wyrównywanie dostępu do dóbr i usług kultury poprzez udostępnianie w internecie dorobku kulturowego i naukowego;
- Zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- Rewaloryzacja zabytków;
- Zwiększanie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- Poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- Zabezpieczanie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych;
- Udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Cele programu realizowane będą poprzez 6 priorytetów:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych
- Priorytet 2. Rozwój instytucji muzealnych

- Priorytet 3. Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju
- Priorytet 4. Ochrona zabytków archeologicznych
- Priorytet 5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego
- Priorytet 6. Ochrona zabytkowych cmentarzy

Powyzsze informacje pochodzą ze strony internetowej: www.mkidn.gov.pl

Program operacyjny „Rozwój inicjatyw lokalnych”

Celem programu jest wyrównywanie różnic w dostępie do kultury, pobudzanie kulturalnych inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie na poziomie lokalnym warunków do rozwoju twórczości. Instytucja zarządzająca (podmiot upoważniony): Narodowe Centrum Kultury.

Rodzaje kwalifikujących się zadań:

W ramach programu wspierane będą niskobudżetowe zadania (tj. takie, w których maksymalna wnioskowana dotacja z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wynosi 25 000 zł) z zakresu:

- Upowszechniania kultury (np. lokalne projekty animacyjne, imprezy i sezony artystyczne);
- Edukacji kulturalnej (np. warsztaty artystyczne, projekty edukacyjne, konkursy, plenery artystyczne, zajęcia terapeutyczne i resocjalizacyjne wykorzystujące techniki pracy kulturalnej);
- Promocji twórczości (np. wystawy, przeglądy, festiwale, koncerty, spotkania ze sztuką itp.);
- Ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego⁶;
- Zakupu strojów i instrumentów muzycznych⁷.

W ramach programu nie można ubiegać się o dofinansowanie zadań związanych z: wydawnictwami książkowymi, czasopismami (oprócz druków ulotnych, które nie wymagają ISBN, ISSN), zakupem nowości bibliotecznych, realizacją projektów

⁶ Zadanie obejmuje także dokumentowanie zabytków w kraju, w tym opracowanie dokumentacji konserwatorskiej i projektowej, sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich, wykonanie badań konserwatorskich i architektonicznych

⁷ Całkowity koszt jednego instrumentu nie może przekroczyć kwoty 3.500 zł brutto.

współfinansowanych z funduszy europejskich, promocją polskiej kultury za granicą oraz organizacją wydarzeń literackich⁸.

Uprawnieni wnioskodawcy:

- Jednostki samorządu terytorialnego;
- Państwowe i samorządowe instytucje kultury i instytucje filmowe;
- Archiwa państwowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe;
- Publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne;
- Państwowe i niepaństwowe szkoły wyższe;
- Podmioty gospodarcze niezaliczane do sektora finansów publicznych;
- Organizacje pozarządowe.

Powyższe informacje pochodzą ze strony internetowej: www.mkidn.gov.pl

Dotacje budżetowe przyznawane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Dotacje Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych na podstawie wniosków złożonych przez posiadaczy lub użytkowników zabytków. Dotacje mogą być przyznawane tylko na zabytki posiadające indywidualny wpis do rejestru zabytków.

Powyższe informacje pochodzą ze strony internetowej: <http://wosoz.bip-i.pl/public/>

Dotacje z budżetu samorządu województwa wielkopolskiego

Budżet województwa wielkopolskiego przewiduje środki na pomoc finansową ukierunkowaną na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami. Są to dotacje celowe z budżetu na finansowanie lub dofinansowanie prac remontowych i konserwatorskich obiektów zabytkowych przekazane zarówno jednostkom sektora finansów publicznych jak również jednostkom niezaliczanym do tego sektora.

⁸ Dofinansowanie zadań wyłączonych z programu wnioskodawca może ubiegać się w ramach innych programów operacyjnych ogłoszonych przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego i publikowanych na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Szczegółowe informacje dotyczące kwoty i obszarów dofinansowania znaleźć można na stronie internetowej: <http://www.bip.umww.pl/>

Fundusz Kościelny

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.).

Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni, a także stałych elementów wystroju wewnątrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Podmiotami uprawnionymi do otrzymywania środków Funduszu Kościelnego są:

- Osoby prawne Kościoła Katolickiego;
- Osoby prawne innych kościołów i związków wyznaniowych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych;
- Osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych wpisanych do rejestru kościołów i związków wyznaniowych, o którym mowa w art. 30 ustawy z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania (Dz. U. z 2005 Nr 231, poz. 1 965, ze zm.).

Powyższe informacje pochodzą ze strony internetowej: www.mswia.gov.pl

9. HARMONOGRAM REALIZACJI ZADAŃ

Tabela 4 Harmonogram realizacji zadań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2008– 2011 dla gminy Miedzichowo

Zadanie	Koszty	Źródło finansowania	Wykonawca	Termin realizacji	Wskaźnik realizacji
Cel operacyjny: 6.1.1. <u>Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych</u>					
6.1.1.1. Wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych.	2000	Środki własne UG	UG	2009 - 2010	Ilość wykonanych kart ewidencji stanowisk archeologicznych,
6.1.1.2. Sporządzenie elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków.	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	Od 2009 zadanie ciągłe	Sporządzenie elektronicznej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych,
6.1.1.3. Uzupelnienie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	2009 - 2010	Ilość zweryfikowanych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków archeologicznych.
Cel operacyjny: 6.1.2. <u>Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków i rejestru zabytków</u>					
6.1.2.1. Rozpoznanie i wprowadzenie do ewidencji zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	2009-2010	Ilość zinwentaryzowanych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, Ilość wprowadzonych zmian do gminnej ewidencji zabytków,
6.1.2.2. Określenie stanu technicznego obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	2009-2010	Procent obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, dla których został określony stan techniczny,
6.1.2.3. Określenie stosunków własnościowych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	2009-2010	Procent obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, dla których zostały określone stosunki własnościowe
6.1.2.4. Wspieranie działań WWKZ w celu wpisania do rejestru zabytków stacji kolejowych w Lewiczynku, Prądówce i Zachodzku oraz zespołu Młyna Wodnego w Miedzichowie	Koszty adm.	Środki własne UG	UG, WWKZ	2009	Złożone wnioski dla wymienionych obiektów

Zadanie	Koszty	Źródło finansowania	Wykonawca	Termin realizacji	Wskaźnik realizacji
6.1.2.5. Wspieranie działań WWKZ w celu wpisania do rejestru zabytków stanowisk archeologicznych: Zachodzko stan. 3, 6 i 8, Jabłonka St. stan. 1 i 7, Miedzichowo stan. 3, Hamrzycko stan. 1, na podstawie drugiego etapu badań powierzchniowych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	Po wykonaniu drugiego etapu rozpoznania powierzchniowego w ramach AZP	Złożone wnioski dla wymienionych obiektów
Cel operacyjny: 6.1.3. Uwzględnienie obiektów zabytkowych i obszarów ochrony archeologicznej w gminnych dokumentach planistycznych					
6.1.3.1. Oznaczenie obiektów zabytkowych i stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedzichowo oraz tworzonych MPZP.	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	W ramach tworzenia i aktualizacji wymienionych dokumentów	Potwierdzenie faktu oznaczenia stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Miedzichowo oraz tworzonych MPZP,
6.1.3.2. Przy aktualizacji Studium oraz tworzeniu MPZP, dla obszarów chronionych i stref ochrony stanowisk archeologicznych wprowadzenie zapisu: „prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref ochrony stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji”	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	W ramach tworzenia i aktualizacji wymienionych dokumentów	Wprowadzenie zapisu: wskazanego w zadaniu przy aktualizacji Studium oraz tworzeniu MPZP, dla obszarów chronionych i stref ochrony stanowisk archeologicznych,
6.1.3.3. Zachowanie stylu architektury w MPZP z wykorzystaniem wzorców zabudowy lokalnej, w celu zachowania estetyki zabudowy i wkomponowania jej w krajobrazowy i kulturowy charakter regionu.	W kosztach MPZP	Środki własne UG	UG	W ramach tworzenia i aktualizacji wymienionych dokumentów	Zachowanie stylu architektury w MPZP z wykorzystaniem wzorców zabudowy lokalnej
6.1.3.4. Uwzględnianie w planach, studiach i strategiach ochrony zabytków podczas realizacji różnego rodzaju inwestycji związanych z aktywizacją gospodarczą regionu	W kosztach tworzonych dokumentów	Jednostka zlecająca	Wykonawca dokumentu	W ramach tworzenia i aktualizacji wymienionych dokumentów	Treść zapisów zawartych w dokumentach planistycznych

Zadanie	Koszty	Źródło finansowania	Wykonawca	Termin realizacji	Wskaźnik realizacji
Cel operacyjny: 6.1.4. <u>Nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków</u>					
6.1.4.1. Poinformowanie właścicieli, iż obiekt znajdujący się w ich posiadaniu jest wpisany do gminnej ewidencji zabytków	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	Zad. ciągle do 2010	Procent właścicieli, którzy zostali powiadomieni o tym, iż są w posiadaniu obiektów wpisanych do ewidencji zabytków,
6.1.4.2. Rozpowszechnienie wśród właścicieli zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	Zad. ciągle do 2010	Potwierdzenie faktu o udostępnieniu mieszkańcom gminy Miedzichowo informacji na temat zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej,
6.1.4.3. Zbieranie informacji, co 2 lata, od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków na temat przeprowadzonych remontów (wymiana dachu, okien; remont elewacji – malowanie, tynkowanie, ocieplenie; rozbudowa lub rozbiórka budynków i itp.).	Brak kosztów	Środki własne UG	UG	Zad. ciągle	Potwierdzenie faktu o poinformowaniu właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków o obowiązku składania informacji dotyczących przeprowadzonych remontów, Procent właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków, którzy złożyli do Urzędu Gminy informację o przeprowadzonych remontach
6.1.4.4. Informowanie właścicieli o możliwości uzyskania dofinansowania na prace związane z renowacją zabytków oraz pomoc w tworzeniu wniosków o pozyskanie funduszy	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	Zad. ciągle	Potwierdzenie faktu poinformowania o możliwościach dofinansowania na prace związane z renowacją zabytków
Cel operacyjny: 6.1.5. <u>Zagospodarowanie starych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy</u>					
6.1.5.1. Zlokalizowanie i inwentaryzacja (przy współpracy z Nadleśnictwem Bolewice i Trzciel) cmentarzy znajdujących się na terenie gminy, określenie ich wartości kulturowej	Koszty adm.	Środki własne UG	UG, Nadleśnictwa	2009	Liczba zinwentaryzowanych cmentarzy; raporty z inwentaryzacji
6.1.5.2. Zaangażowanie mieszkańców i służb społecznych w porządkowanie starych cmentarzy na terenie gminy	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	Zad. ciągle	- Liczba godzin poświęcona na porządkowanie starych cmentarzy - Określenie ilości osób, które zostały zaangażowane w prace porządkowe cmentarzy
6.1.5.3. Podjęcie działań w celu wpisania najcenniejszych cmentarzy do rejestru zabytków bądź gminnej ewidencji zabytków	Koszty adm.	Środki własne UG	UG	2011	Ilość cmentarzy, które zostały wpisane do rejestru bądź ewidencji zabytków

Zadanie	Koszty	Źródło finansowania	Wykonawca	Termin realizacji	Wskaźnik realizacji
Cel operacyjny: 6.1.6. Ułatwienie dostępu do informacji o zabytkach Gminy Miedzichowo oraz wykorzystanie ich w celach turystycznych					
6.1.6.1. Udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz Programu opieki nad zabytkami gminy Miedzichowo na stronie internetowej Urzędu Gminy Miedzichowo	Brak kosztów	Brak kosztów	UG	2009-2010	Potwierdzenie faktu umieszczenia gminnej ewidencji zabytków na stronie internetowej Urzędu Gminy Miedzichowo
6.1.6.2. Zlecenie wykonania tablic informacyjnych dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków	4 x 300 zł	Środki własne UG	UG	2009	Wykonanie tablic informacyjnych
6.1.6.3. Sporządzenie informacji o ciekawszych obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków np. w formie interaktywnej ścieżki po zabudowie olenderskiej, zabytkach wpisanych do rejestru i ewidencji itp. oraz zamieszczenie jej na stronie internetowej Urzędu Gminy Miedzichowo,	1 500 zł	Środki własne UG, Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	UG	2009	Informacja wskazana w zadaniu zamieszczona na stronie internetowej gminy Miedzichowo
6.1.6.4. Wytyczenie ścieżki dydaktycznej „Zabytki Naszej Gminy”	2 000 zł	Środki własne UG, Nadleśnictwo	UG	2010	Wytyczenie ścieżki
6.1.6.5. Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych	W kosztach tworzenia ścieżek	Brak kosztów	UG, Nadleśnictwo, Starostwo Powiatowe	Zad. Ciągłe	Ilość tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych uwzględniających obiekty zabytkowe gminy
Cel operacyjny: 6.1.7. Edukacja na temat dziedzictwa kulturowego gminy					
6.1.7.1. W ramach ścieżki regionalnej w szkołach, zorganizowanie zajęć terenowych „Zabytki Naszej Gminy”	Brak kosztów	Brak kosztów	Szkoły	Zad. Ciągłe	Sprawozdanie z realizacji zajęć terenowych przeprowadzonych w ramach ścieżki regionalnej w szkołach
6.1.7.2. Podnoszenie poziomu wiedzy społeczności lokalnej (przede wszystkim młodzieży) o przeszłości regionu i jego walorach poprzez organizację konkursów wiedzy o gminie	500 zł / rok	Program operacyjny „Rozwój inicjatyw lokalnych”, MEN, Sponsorzy	UG, szkoły, dom kultury	Zad. Ciągłe	Ocena ilości i efektów konkursów wiedzy o gminie
6.1.7.3. Seria wykładów w szkołach na temat „Moja gmina – moja mała Ojczyzna”.	Brak kosztów	Brak kosztów	Szkoły	Zad. Ciągłe	Potwierdzenie faktu przeprowadzenia zajęć w szkołach na temat „Moja gmina – moja mała Ojczyzna”.

Zadanie	Koszty	Źródło finansowania	Wykonawca	Termin realizacji	Wskaźnik realizacji
Cel operacyjny: 6.1.8. <i>Remonty, Renowacja i konserwacja obiektów zabytkowych</i>					
6.1.8.1. Remonty obiektów zabytkowych o potencjalnej możliwości wykorzystania turystycznego m. in. obiekty zabudowy holenderskiej	Koszty projektów	Samorząd woj. Wlkp., WWKZ, Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Właściciele	Zad. ciągle	Procent wyremontowanych obiektów
6.1.8.2. Renowacja obiektów proponowanych do rejestru zabytków m. in. stacje kolejowe w Lewiczynku, Prądówce i Zachodzku oraz zespołu Młyna Wodnego w Miedzichowie	Koszty projektów	Samorząd woj. Wlkp., WWKZ, Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Właściciele	Zad. Ciągłe	Procent obiektów poddanych renowacji
6.1.8.3. Konserwacja obiektów zabytków sakralnych oraz zabezpieczenie przed włamaniami i kradzieżami elementów wyposażenia (założenie instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej)	Koszty projektów	Fundusz Kościelny, Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Właściciele	Zad. Ciągłe	Ilość założonych instalacji antywłamaniowych i przeciwpożarowych

10. BIBLIOGRAFIA

- Prof. dr hab. B. Rouby (red.): *Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami*, Warszawa 2004
- *Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego*, Poznań 2005
- Wielkopolskie Biuro Planowania Przestrzennego w Poznaniu: *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego*, Poznań 2001
- Europejskie Towarzystwo Ekorozwoju: *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Miedzichowo*, Poznań 2004
- Wielkopolski Ośrodek Kształcenia i Studiów Samorządowych: *Program Rozwoju Lokalnego Gminy Miedzichowo*, Poznań 2006
- Koło Naukowe Ochrony Środowiska Akademii Rolniczej w Poznaniu: *Program Ochrony Środowiska Gminy Miedzichowo*, Poznań 2004
- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków: *Raport o Stanie Zabytków*, Poznań 2004

Wykaz stron internetowych:

- www.miedzichowo.pl
- www.bip.miedzichowo.pl
- www.sejm.gov.pl
- www.mkidn.gov.pl
- www.efs.gov.pl
- <http://wosoz.bip-i.pl>
- www.kobidz.pl

11. Wykaz tabel:

Tabela 1 Wykaz MPZP gminy Miedzichowo	20
Tabela 2 Zasoby zabytków w gminie Miedzichowo	25
Tabela 3 Stan zachowania zabytków Gminy Miedzichowo	27
Tabela 4 Harmonogram realizacji zadań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2007 – 2010 dla gminy Miedzichowo	39

12. Wykaz załączników:

- zał. nr 1. Rejestr zabytków gminy Miedzichowo
- zał. nr 2. Zdjęcia obiektów wpisanych do rejestru zabytków gminy Miedzichowo
- zał. nr 3. Ewidencja zabytków gminy Miedzichowo
- zał. nr 4. Zdjęcia wybranych obiektów z gminnej ewidencji zabytków gminy Miedzichowo
- zał. nr 5. Cmentarze gminy Miedzichowo
- zał. nr 6. Mapa w skali 1:50 000: „Zabytki gminy Miedzichowo”